Sammenhenger mellom alkoholbruk og suicidal atferd på individnivå: en oversikt

Ved Ingeborg Rossow

Hva viser internasjonal forskning om sammenhenger mellom alkoholmisbruk og suicidal atferd? Finner vi tilsvarende i norske studier? Hvordan kan vi forklare disse sammenhengene? Er det andre aspekter ved alkoholbruk som har betydning for risiko for suicidal atferd? Dette er noen av spørsmålene som belyses i denne artikkelen.

ABSTRACT

Alkoholmisbruk er en viktig risikofaktor for selvmord og annen villet egenskade. Denne artikkelen gir en oversikt over empirisk forskning som har belyst sammenhenger mellom alkoholmisbruk og suicidal atferd på individnivå og viser at de observerte sammenhengene er både betydelige, men også varierende mellom studier. Ved selvmord finner man at mellom 15 og 61 % hadde et alkoholmisbruk, og blant personer med alkoholmisbruk er risikoen for selvmord om lag 10 ganger høyere enn i befolkningen ellers. Også alkoholberuselse er en viktig risikofaktor for suicidal atferd; ved selvmord finner man at mellom 10 og 69 % var alkoholpåvirket. Artikkelen drøfter mulighetene for at en persons alkoholmisbruk eller alkoholberuselse kan ha betydning for suicidal atferd hos andre, som for eksempel barn eller andre nære pårørende. Artikkelen diskuterer også ulike underliggende mekanismer som kan forklare de observerte sammenhengene.

Alcohol abuse is a major risk factor for suicide and other deliberate self harm. This article provides an overview of empirical research that has examined the relationship between alcohol abuse and suicidal behavior at the individual level and shows that the observed correlations are not only significant, but also varying between studies. Among suicides, it is found that 15 to 69 % of the deceased had alcohol abuse and among alcohol abusers the suicide risk is about ten times that of the general population. Also alcohol intoxication is an important risk factor for suicidal behavior; among suicides it is found that 10 to 69 % were under the influence of alcohol at the time of death. The article discusses the possibility that a person's alcohol abuse and alcohol intoxication may affect suicidal behavior in others, such as in children or other close relatives. Finally, the article discusses different underlying mechanisms that can explain the observed correlations.

Bakgrunn

I den brede oversiktslitteraturen over risikofaktorer for selvmord og villet egenskade er alkoholmisbruk gjerne nevnt som en viktig faktor (Conwell, Duberstein, & Caine, 2002; Evans, Hawton, & Rodham, 2004; Retterstøl, Ekeberg, & Mehlum, 2002; Stack, 2000; Yoshimasu, Kiyohara, & Miyashita, 2008). Men, hvor viktig er denne faktoren, hvor sterk er sammenhengen mellom alkoholmisbruk og suicidal atferd? Er det andre aspekter ved alkoholbruk som har betydning for suicidal atferd? Og hvordan forklarer man slike sammenhenger? I denne litteraturoversikten vil jeg belyse disse spørsmålene, hovedsakelig på grunnlag av sentrale oversiktsartikler fra den internasjonale forskningslitteraturen, men også vise til empiriske studier fra Norge. Litteraturoversikten er begrenset til sammenhenger på individnivå. Med suicidal atferd mener jeg her selvmord, selvmordsforsøk og villet egenskade (med eller uten suicidal intensjon), mens jeg med alkoholbruk vil favne et bredt spekter av alkoholeksponering og inkludere beruselse og alkoholinntak som ikke nødvendigvis er knyttet til høykonsum eller misbruk av alkohol.

Litteratursøk

Det er et stort antall empiriske primærstudier som på ulike måter belyser en form for sammenheng mellom alkoholbruk eller -misbruk og suicidal atferd. Et søk i Google Scholar (som dekker tidsskriftartikler, bøker og bokkapitler) med søkeordene 'alcohol', 'alcoholism', 'alcoholics', 'substance', eller 'intoxication' og 'suicide' eller 'suicidal' i tittelen, ga i alt 1131 treff (november 2013) for perioden 1994–2013. I tillegg finnes det en rekke studier som dekker temaet, men hvor søkeordene ikke inngår i tittelen. For å avgrense litteraturgjennomgangen, ble litteratursøket i

nesten omgang begrenset til et systematisk søk etter oversiktsartikler ('review') i MedLine med søkeord som beskrevet i tabell 1 og for de siste 20 årene, det vil si fra 1994–2013. Dette ga i alt 268 treff. Av disse var det 49 oversiktsartikler som var relevante for denne litteraturoversikten, de øvrige var hovedsakelig artikler som belyste andre tema enn sammenheng mellom alkoholbruk og suicidal atferd på individnivå og noen dubletter. Av disse 49 artiklene var det 20 artikler som var klart relevante, og av disse 20 var fire oversikter basert på systematiske søk, og en oversiktsstudie var en metaanalyse. I tillegg til treffene fra det systematiske søket i MedLine ble det inkludert sju oversiktsartikler fra søk i Google Scholar for samme periode med søkeordene 'alcohol*', 'substance' eller 'intox*' og 'suicid*' i tittelen. Det ble også gjort et systematisk søk i MedLine for primærstudier fra Norge for perioden 1994–2013 og med søkeordene i tabell 1. Dette søket ga i alt 92 treff, hvorav 22 studier var relevante for denne oversiktsstudien. Disse dekket imidlertid ikke i tilstrekkelig grad alle temaene for denne artikkelen, og de ble derfor supplert med noen flere studier, hovedsakelig primærstudier fra samme periode.

I svært mange av studiene som inngår i denne oversikten, brukes ulike betegnelser for problemfylt drikking eller alkoholmisbruk og til dels brukes det diagnosebetegnelser, og jeg har her brukt alkoholmisbruk som en felles betegnelse for disse.

Forekomst av alkoholmisbruk ved selvmord eller selvmordsforsøk

Studier av sammenhengen mellom alkoholmisbruk og suicidal atferd har ofte utgangspunkt i et utvalg personer som er døde ved selvmord eller som er i behandling etter et selvmordsforsøk eller annen villet egenskade.

Tabell 1. Søkeord som ble benyttet for søk etter oversiktsstudier i MedLine og for søk etter primærstudier fra Norge for perioden 1994–2013.

Søkeord alkohol		Søkeord suicidal atferd	
Alcohol	Drinking*	Suicide	
	Consump*	Suicide, attempted	
	Intake*	Parasuicide	
	Intoxicat*	Suicidal ideation	
	Use*	Suicide*	
	Misuse*	Suicid*	Attempt*
	Abuse*		Risk*
	Addict*		Poison*
	Depend*		Ideation*
	Poisoning*	Parasuicide*	
Alcoholism		Para suicid*	
Alcoholic intoxication		Self*	Harm*
Alcohol-related disorders			Injurious*
Drink*	Binge*		Destruct*
	Problem*		Kill*
	Controlled*	Selfdestructive	
Drunkenness		Selfharm	
		Selfinjurious	
		Selfkill	

Psykologiske autopsistudier har funnet at alkoholmisbruk forekom i en betydelig andel av selvmord, men andelen varierte mellom studiene; fra 15 % til 61 % (Berglund & Öjehagen, 1998; Isometsä, 2001; Schneider, 2009; Vijayakumar, Kumar, & Vijayakumar, 2011). Tilsvarende andeler er også funnet i studier av selvmord blant unge (Esposito-Smythers & Spirito, 2004), mens noe lavere andeler er beskrevet i studier av selvmord blant eldre (Blow, Brockmann, & Barry, 2004). Alkoholmisbruk sees også oftere ved selvmord blant menn enn blant kvinner (Berglund & Öjehagen, 1998). I Sverige har man funnet at alkoholmisbruk eller alkoholavhengighet forekom i 31 % av undersøkte selvmord (Schneider, 2009), mens norske studier har funnet noe lavere andeler i spesielle utvalg av selvmord (Bjornaas et al., 2010; Thoresen & Mehlum, 2004). Forekomsten av alkoholmisbruk er betydelig høyere (i gjennomsnitt fem ganger høyere) blant dem som tar sitt eget liv enn i befolkningen ellers, for eksempel blant pasienter i primærhelsetjenesten (Yoshimasu et al., 2008).

Blant pasienter som er innlagt i sykehus etter selvmordsforsøk eller annen villet egenskade finner man også ofte en betydelig andel personer med alkoholmisbruk, men igjen varierende mellom studier; fra 7 % til 27 % (Boenisch et al., 2010). Blant ungdom med selvmordsforsøk har man funnet at opp mot 35 % hadde et alkoholmisbruk (Esposito-Smythers & Spirito, 2004). En norsk studie av pasienter behandlet for villet egenskade viste at 4 % av kvinnene og 13 % av mennene hadde et alkoholmisbruk (Hjelmeland & Bjerke, 1996). De betydelige forskjellene mellom de ulike studiene i andeler med alkoholmisbruk kan sannsynligvis tilskrives flere forhold; dels ulike kriterier for hva som er alkoholmisbruk, dels betydelige kjønns- og aldersforskjeller i utvalgene av selvmord eller selvmordsforsøk, og dels reflekterer det nok også ulik forekomst av alkoholmisbruk i ulike land eller regioner. En studie fra fire nordiske land viste at andelen av pasienter med selvmordsforsøk som selv mente de hadde et alkoholproblem, varierte mellom landene, men blant

dem som hadde et alkoholproblem, var det klare forskjeller i drikkevaner på tvers av landene; for eksempel drakk de danske oftere og de drakk oftere mye per gang enn de norske (Søgaard Nielsen et al., 1996).

Forekomst av suicidal atferd blant personer med alkoholmisbruk

En annen måte å belyse sammenhengen mellom alkoholmisbruk og suicidal atferd, er å undersøke et utvalg av personer med alkoholmisbruk og beskrive andelen som har forsøkt å ta sitt eget liv. Ved å følge et slikt utvalg over mange år kan man beskrive hvor stor andel som dør ved selvmord eller som forsøker å ta sitt eget liv, og å undersøke om denne andelen er høyere enn i befolkningen ellers. Wilcox og medarbeidere har gjennomgått 33 slike studier og beregnet overdødeligheten ved selvmord blant personer med alkoholmisbruk (Wilcox, Conner, & Caine, 2004). I studier av menn med alkoholmisbruk var risikoen for å dø ved selvmord i gjennomsnitt ca. 5 ganger høyere enn for menn i tilsvarende alder ellers i befolkningen, i studier av kvinner med alkoholmisbruk var overdødeligheten ved selvmord i gjennomsnitt betydelig høyere, dvs. risikoen for selvmord var ca. 17 ganger høyere, og når studiene omfattet begge kjønn, lå gjennomsnittlig overdødelighet mellom disse to, i gjennomsnitt ca. 10 ganger høyere. I en norsk kohortstudie av menn med alkoholmisbruk døde 5 % ved selvmord før fylte 60 år og risikoen for selvmord var 7 ganger høyere enn i befolkningen ellers (Rossow & Amundsen, 1995). Bilførere pågrepet for promillekjøring har ofte et svært høyt alkoholkonsum, og Skurtveit og medarbeidere (Skurtveit, Christophersen, Grung, & Mørland, 2002) fant at ett av tre dødsfall i denne gruppen var selvmord.

Den beregnede overdødeligheten ved selvmord varierer betydelig mellom ulike studier, og det er flere forhold som kan forklare dette. Dels er det metodeforskjeller mellom studiene, som for eksempel

Foto: Colourbox.com

ulike kriterier for alkoholmisbruk og ulik rekruttering av utvalg av personer med alkoholmisbruk i de ulike studiene og forskjeller i utvalgenes kjønns- og alderssammensetning, og dels er det sannsynligvis betydelige forskjeller i risikoen for selvmord i denne gruppen i ulike land og drikkekulturer.

Selvordsforsøk er også utbredt blant personer med alkoholmisbruk, og en betydelig andel – ofte 20–30 % – rapporterer at de har forsøkt å ta sitt eget liv, en eller flere ganger (Berglund & Öjehagen, 1998; Pirkola, Suominen, & Isometsä, 2004). Tilsvarende andeler er også funnet i norske studier (Bakken & Vaglum, 2007; Landheim, Bakken, & Vaglum, 2006). Forekomsten av selvordsforsøk i denne gruppen er dermed vesentlig høyere enn i befolkningen ellers, i noen litteratur-

oversikter angis det i størrelsesorden tre til fire ganger høyere (Borges & Loera, 2010). Blant pasienter med selvordsforsøk og alkoholmisbruk forekommer ofte repeterte selvordsforsøk i løpet av 1–2 år etter indexforsøket (Nordoft, 2007; Pirkola et al., 2004). Også norske oppfølgingsstudier har funnet at alkoholmisbruk er en risikofaktor for repeterte selvordsforsøk (Hjelmeland, 1996; Johannessen, Dieserud, De Leo, Claussen, & Zahl, 2011) og for selvordsforsøk blant pasienter med ulike psykiske helseproblemer (Skarbø, Rosenvinge, & Holte, 2006).

Blant personer med alkoholmisbruk er risikoen for både selvmord og selvordsforsøk høyere dersom de også har andre psykiske lidelser, og da særlig depresjon (Berglund & Öjehagen, 1998; Conner & Duberstein, 2004; Rossow, 2005).

Andre forhold som øker risikoen for selvmord og selvordsforsøk i denne gruppen er blant annet impulsivitet og aggressivitet, sosial isolasjon, arbeidsløshet, skilsmisse eller andre former for tap eller konflikt med andre, økonomiske vansker, somatisk sykdom og å ha vært utsatt for fysisk mishandling eller seksuelle overgrep (Conner & Duberstein, 2004; Pirkola et al., 2004; Rossow, 2005; Roy & Janal, 2007; Sher, 2006). Med andre ord, dette dreier seg om kjente risikofaktorer for selvmord og selvordsforsøk i befolkningen generelt. I tillegg er indikasjoner på et mer alvorlig alkoholmisbruk, som tidlig manifestering av misbruket og et langvarig misbruk, også forbundet med forhøyet risiko for suicidal atferd (Conner & Duberstein, 2004).

Alkoholberuselse som risikofaktor for suicidal atferd

En rekke studier viser at også alkoholberuselse har betydning for suicidal atferd. En litteraturgjennomgang viste at en betydelig andel av de som har tatt sitt eget liv eller som er blitt behandlet for selvmordsforsøk, var alkoholpåvirket ved den suicidal handlingen (Cherpitel, Borges, & Wilcox, 2004). I studiene av selvmord varierte denne andelen mellom 10 % og 69 %, og i studiene av selvmordsforsøk varierte andelen mellom 10 % og 73 % (Cherpitel et al., 2004). En liknende litteraturgjennomgang viste at i om lag ett av fem selvmord hadde avdøde en promille på 1,0 eller høyere, og denne andelen varierte med selvmordsmetode (Smith, Branäs, & Miller, 1999). En norsk studie blant barn og unge som hadde tatt sitt eget liv, viste at nesten halvparten var alkoholpåvirket ved dødsfallet (Grøholt, Ekeberg, Wichstrøm, & Haldorsen, 1997). Andre norske studier har funnet alkoholpåvirkning i vel ett av tre tilfelle av suicidal atferd; i 38 % av selvmord (Nordrum, Eide, & Jørgensen, 2000) og i 37 % av pasienter som var innlagt med villet egen-skade (forgiftninger) i et akuttinntak (Bogstrand et al., 2011). Blant norske tenåringer som har rapportert selvmordsforsøk eller annen villet egen-skade i en spørreundersøkelse, var det 25 % som var alkoholpåvirket da de skadet seg, mens denne andelen hovedsakelig var lavere i tilsvarende undersøkelser i seks andre land (Rossow et al., 2007). Som vi ser, er det en betydelig variasjon mellom studier også i andelen med alkoholberuselse både ved selvmord og selvmordsforsøk. Også her er det rimelig å anta at det er flere forhold som kan forklare disse betydelige forskjellene; dels ulike målemetoder og kriterier for alkoholberuselse samt utvalgsforskjeller, og dels forskjeller i drikkekultur og utbredelse av beruselsesdrikking mellom ulike land og regioner.

I noen av de ovennevnte studiene er forekomst av alkoholberuselse beskrevet

med hensyn til om pasienten hadde et alkoholmisbruk eller ikke, og disse studiene viser at alkoholberuselse ved selvmord eller selvmordsforsøk ofte forekommer også blant personer som ikke har et alkoholmisbruk (Brady, 2006). Disse funnene, samt den betydelige forekomsten av alkoholpåvirkning ved villet egen-skade blant ganske unge mennesker, understøtter en antakelse om at alkoholberuselse i seg selv kan øke risikoen for suicidal atferd.

Gradsforskjeller – ikke distinkte forskjeller

Studier av alkoholbruk i den generelle befolkningen viser at det er ingen klare skiller mellom alkoholbruk og alkoholmisbruk (Rossow & Johnstone, 2008). Uansett hvilke kriterier vi bruker for å diagnostisere eller definere alkoholmisbruk, vil det være mange som faller like utenfor denne kategorien, og som har en drikkeatferd og relaterte problemer som er ganske tilsvarende det man finner blant dem som fyller kriteriene for alkoholmisbruk. Tilsvarende gjelder også beruselsesdrikking; det er gradsforskjeller, snarere enn kategoriske forskjeller mellom få grupper, med hensyn til hvor ofte folk drikker seg beruset (Horverak & Bye, 2007). Disse gradsforskjellene finner man også med hensyn til forhøyet risiko for suicidal atferd, selv om det riktignok ikke er gjort mange studier som kan belyse dette. I en stor oppfølgingsstudie av svenske menn fant Andreasson og medarbeidere at forekomsten av selvmord økte med økende alkoholkonsum i ung voksen alder (Andreasson, Allebeck, & Romelsjö, 1988). To store spørreundersøkelser har også funnet økende forekomst av suicidal atferd med økende beruselsesfrekvens. Med andre ord; jo oftere respondentene var beruset, desto større var sannsynligheten for at de hadde hatt suicidal atferd. Den ene av disse studiene ble gjort blant norske tenåringer (Rossow & Wichstrøm, 1994), og den andre i et utvalg av den voksne befolkningen i USA (Dawson, 1997).

Hvordan kan vi forklare sammenhengene?

Etter alt å dømme er det flere og komplekse mekanismer som ligger til grunn for de observerte sammenhengene mellom alkoholbruk og suicidal atferd (Ali et al., 2013; Hufford, 2001; Lamis & Malone, 2012). Underliggende teoretiske modeller og perspektiv for mekanismer eller forklaringer varierer også mellom vitenskapelige disipliner. Størstedelen av den vitenskapelige litteraturen som har befattet seg med sammenhengen mellom alkoholbruk og suicidal atferd, i empirisk og/eller teoretisk forstand, er fundert i medisinske disipliner, først og fremst psykiatri og epidemiologi. Vi skal i det følgende kort se på noen vanlige, men forenklete, forklaringer – antakelig er det ofte enda mer komplekse mekanismer som ligger til grunn for sammenhengene (Bagge & Sher, 2008).

Fra psykologisk teori er en type diatese-stress modell ofte anvendt som forklaringsgrunnlag (Sher, 2006). En slik tenkemåte er også presentert med noen andre begreper, for eksempel disponerende og utløsende faktorer (Brady, 2006; Conner, McCloskey, & Duberstein, 2008; Lamis & Malone, 2012) eller distale og proksimale risikofaktorer (Bagge & Sher, 2008; Hufford, 2001). Alkoholmisbruk er forbundet med en sårbarhet eller predisposisjon (diatese) for suicidal atferd i mange henseender. Depresjon og annen psykiatrisk co-morbiditet, alvorlig somatisk sykdom, ensomhet, lav selvfølelse, håpløshet, impulsivitet og aggressivitet, er eksempler på slike sårbarhetsfaktorer. Alkoholmisbruk er også forbundet med utløsende hendelser (stress) for suicidal atferd, som for eksempel depressive episoder, konflikter i nære relasjoner, skilsmisse, arbeidsledighet og økonomiske problemer. Den forhøyete risikoen for suicidal atferd blant personer med alkoholmisbruk kan dermed forklares som utfallet av samspill mellom sårbarhetsfaktorer og utløsende livshendelser.

Det at alkoholberuselse i seg selv øker risikoen for suicidal atferd, kan forklares på flere måter. I et medisinsk/psykologisk

perspektiv innebærer alkoholens effekt på neurotransmittorsubstanser og kognitive funksjoner at alkoholberuselse øker følelse av fortvilelse eller sorg, øker aggressivitet, forsterker impulsivitet og suicidale tanker, svekker eller fjerner barrierer for å skade seg selv, og innsnevrer evnen til å finne alternative løsningsstrategier (Bagge & Sher, 2008; Brady, 2006; Cherpitel et al., 2004; Hufford, 2001).

Fra et sosiologisk perspektiv kan alkoholmisbruk betraktes som sosialt disintegrenderende; det vil si at misbruket ofte leder til tap av sosiale relasjoner på de fleste viktige arenaer som arbeidslivet og i familien og parforholdet, og på den måten representerer alkoholmisbruket en årsak til selvmord (eller annen suicidal atferd) (Cherpitel et al., 2004). Også alkoholberuselsens betydning for suicidal atferd kan forstås i lys av Durkheims teori og begreper. Både rusens forsterkende effekt på suicidale impulser og dens destruktive konsekvenser for sosiale relasjoner ('anomisk beruselse') kan forklare hvorfor alkoholberuselse øker risikoen for suicidal atferd (Skog, 1991).

Spørsmålet om hvorvidt de observerte sammenhengene mellom alkoholbruk/-misbruk og suicidal atferd kan forstås som *årsakssammenhenger*, er selvsagt av vesentlig betydning for implikasjonene av sammenhengene. Bagge og Sher (2008) har diskutert ulike mulige sammenhenger, så vel årsakssammenhenger og spuriøse sammenhenger. La oss ta det siste først. Det er tenkelig at den forhøyete risikoen for suicidal atferd blant personer med alkoholmisbruk ikke skyldes misbruket i seg selv, men felles risikofaktorer for både alkoholmisbruk og suicidal atferd, som for eksempel genetikk, personlighetstrekk og psykiske lidelser (Brady, 2006). Tilsvarende kan det argumenteres for at samtidig alkoholberuselse og suicidal atferd kan tilskrives den samme traumatiske livshendelsen (Bagge & Sher, 2008). En slik felles underliggende forklaring på at flere typer av problematferd tenderer til å opptre samtidig hos de samme individene er også mer allment forklart av problematferdsteori (Donovan, Jessor, &

Costa, 1991; Esposito-Smythers & Spirito, 2004). Vi bør derfor unngå å tolke alle tilfeller av suicidal atferd hvor alkoholmisbruk eller alkoholberuselse forekom, som konsekvenser av alkoholmisbruket eller alkoholberuselsen – noen av disse tilfellene hadde antakelig forekommet også i fravær av alkoholmisbruk eller alkoholberuselse.

Med stor sannsynlighet er en del av den observerte sammenheng mellom alkoholmisbruk/-beruselse et uttrykk for en kausal sammenheng. Hvor stor denne delen er, vil være vanskelig å anslå, og mest sannsynlig vil den også variere mellom befolkninger og regioner med ulikt alkoholkonsum og ulikt drikkemønster. Men, gitt at alkoholmisbruk eller alkoholberuselse er en vesentlig årsak til suicidal atferd, vil det være et betydelig potensial for forebygging av selvmord og annen villet egenskade gjennom forebygging og behandling av slik risikofylt alkoholbruk.

En siste mulig forklaring på de observerte sammenhengene er en omvendt årsaksskjede. Bagge og Sher (2008) peker på at det er tenkelig at suicidal atferd

kan påvirke alkoholbruk/-misbruk, for eksempel ved at suicidal atferd kan endre ens sosiale miljø, for eksempel som følge av at man flytter, bytter skole eller endret vennekrete. En slik endring i sosialt miljø kan igjen ha betydning for ens alkoholbruk, for eksempel hvis nye, mer avvikende venner drikker mye, eller hvis et nytt miljø betinger sosial isolasjon og stigmatisering, kan dette lede til økt alkoholkonsum som en form for selvmedisinering (Bagge & Sher, 2008).

Kan alkoholmisbruk øke risiko for suicidal atferd hos andre?

Vi har så langt belyst sammenhenger basert på at alkoholbruk/-misbruk øker risikoen for suicidal atferd hos den som bruker/misbruker alkohol. Men, fra andre deler av alkoholforskningen er det velkjent at alkoholmisbruk er forbundet med en rekke psykososiale problemer hos nære pårørende som ektefelle/partner og barn (Johnson & Leff, 1999; Rossow, 2000; Windle & Searles, 1990).

Foto: Colourbox.com

De psykososiale problemene man ser hos barn av alkoholmisbrukere, omfatter kjente risikofaktorer for suicidal atferd som utvikling av alkohol- eller andre rusmiddelproblemer, lav selvfølelse, depresjon og angst (Christoffersen & Soothill, 2003; Johnson & Leff, 1999) og utsatthet for vold, seksuelle overgrep og psykiske traumer (Dube, Anda, Felitti, Croft, et al., 2001). Mulige konsekvenser av foreldres alkoholberuselse er i mindre grad studert, men det er funnet at barn opplever berusede foreldre som mindre oppmerksomme og mer impulsive og aggressive, og den endrete atferden under beruselse kan oppleves utrygg og lite forutsigbar (Rossow, Moan, & Natvig, 2009).

I tråd med det ovennevnte, er det noen studier som har vist at barn av foreldre med rusmiddelproblemer har forhøyet risiko for selvmordsforsøk (Borowsky, Resnick, Ireland, & Blum, 1999; Dube, Anda, Felitti, Chapman, et al., 2001; Fergusson & Lynskey, 1995). Med hensyn til foreldres alkoholproblemer, er det også noen studier som har funnet at dette er forbundet med økt risiko for suicidal atferd hos barna (Grossman, Miligan, & Deyo, 1991). Ungdom som har sett foreldrene ofte beruset, har høyere risiko for selvmordsforsøk (Grøholt, Ekeberg, Wichstrøm, & Haldorsen, 2000), og ungdoms risiko for selvmordsforsøk øker med økende eksponering for foreldres beruselse (Rossow & Moan, 2012). Når det gjelder ektefeller/partnere til personer med alkoholmisbruk, er disse også i større grad belemret med noen risikofaktorer for suicidal atferd, som høyt konfliktnivå i parforholdet og utsatthet for vold og krenkelser (Leonard, 2001), og det er mulig at ektefeller/partnere til alkoholmisbrukere også har en forhøyet risiko for suicidal atferd. Det er beskrevet eksempler på at alkoholberuselse kan medvirke til selvmord hos nære pårørende som foreldre eller ektefeller (Kizza, Hjelmeland, Kinyanda, & Knizek, 2012).

Behov for bedre forståelse

Som vi har sett av denne gjennomgangen, er det en omfattende forskningslitteratur som har demonstrert en klar sammenheng mellom alkoholmisbruk/alkoholberuselse og suicidal atferd på individnivå. Vi vet imidlertid mindre om hvilken betydning alkoholmisbruk og -beruselse har for suicidal atferd hos andre, som for eksempel barn og ektefeller. Vi vet også mindre om de underliggende mekanismene som kan forklare sammenhengene og spesielt i hvilken grad alkoholmisbruk/-beruselse er en årsak til suicidal atferd, og derved i hvilken grad suicidal atferd kan forebygges gjennom alkoholrettete tiltak. Videre studier vil kunne gi oss bedre kunnskap og forståelse på disse områdene.

Takk:

Jeg vil gjerne takke hovedbibliotekar ved Sirus, Johanne Longva for arbeidet med å gjøre systematiske søk i MedLine, samt to anonyme fagfeller for gode og konstruktive kommentarer på en tidligere versjon av denne artikkelen.

Ingeborg Rossow er professor II ved Nasjonalt senter for selvmordsforskning og -forebygging og forsker ved Statens institutt for rusmiddel-forskning (Sirus).

Referanser

- Ali, S., Nathani, M., Jabeen, S., Yazdani, I., Mouton, C.D., Bailey, R.K., Riley, W. J. (2013). Alcohol: the lubricant to suicidality. *Innovations in clinical neuroscience*, 10, 20.
- Andreasson, S., Allebeck, P., & Romelsjö, A. (1988). Alcohol and mortality among young men: longitudinal study of Swedish conscripts. *British medical journal (Clinical research ed.)*, 296, 1021–1025.
- Bagge, C.L., & Sher, K.J. (2008). Adolescent alcohol involvement and suicide attempts: Toward the development of a conceptual framework. *Clinical Psychology Review*, 28, 1283.
- Bakken, K., & Vaglum, P. (2007). Predictors of suicide attempters in substance-dependent patients: a six-year prospective follow-up. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health*, 3(1), 20.

Berglund, M., & Öjehagen, A. (1998). The Influence of Alcohol Drinking and Alcohol Use Disorders on Psychiatric Disorders and Suicidal Behavior. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 22, 333s–345s.

Bjornaas, M.A., Teige, B., Hovda, K.E., Ekeberg, O., Heyerdahl, F., & Jacobsen, D. (2010). Fatal poisonings in Oslo: a one-year observational study. *BMC emergency medicine*, 10(1), 13.

Blow, F.C., Brockmann, L.M., & Barry, K.L. (2004). Role of Alcohol in Late-Life Suicide. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 28(s1), 48S–56S.

Boenisch, S., Bramesfeld, A., Mergl, R., Havers, I., Althaus, D., Lehfeld, H., Hegerl, U. (2010). The role of alcohol use disorder and alcohol consumption in suicide attempts – a secondary analysis of 1921 suicide attempts. *European psychiatry*, 25, 414–420.

Bogstrand, S.T., Normann, P.T., Rossow, I., Larsen, M., Mørland, J., & Ekeberg, Ø. (2011). Prevalence of alcohol and other substances of abuse among injured patients in a Norwegian emergency department. *Drug and Alcohol Dependence*, 117, 132–138.

Borges, G.L.G., & Loera, C.R. (2010). Alcohol and drug use in suicidal behaviour. *Current opinion in psychiatry*, 23, 195–204.

Borowsky, I.W., Resnick, M.D., Ireland, M., & Blum, R. W. (1999). Suicide Attempts Among American Indian and Alaska Native Youth: Risk and Protective Factors. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 153(6), 573–580. doi: 10.1001/archpedi.153.6.573

Brady, J. (2006). The association between alcohol misuse and suicidal behaviour. *Alcohol and Alcoholism*, 41, 473–478.

Cherpitel, C. J., Borges, G.L.G., & Wilcox, H.C. (2004). Acute alcohol use and suicidal behavior: a review of the literature. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 28(s1), 18S–28S.

Christoffersen, M.N., & Soothill, K. (2003). The long-term consequences of parental alcohol abuse: a cohort study of children in Denmark. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 25(2), 107–116.

Conner, K.R., & Duberstein, P.R. (2004). Predisposing and precipitating factors for suicide among alcoholics: empirical review and conceptual integration. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 28(s1), 6S–17S.

Conner, K.R., McCloskey, M.S., & Duberstein, P.R. (2008). Psychiatric risk factors for suicide in the alcohol-dependent patient. *Psychiatric Annals*, 38, 742.

Conwell, Y., Duberstein, P.R., & Caine, E.D. (2002). Risk factors for suicide in later life. *Biological psychiatry*, 52, 193–204.

Dawson, D.A. (1997). Alcohol, Drugs, Fighting and Suicide Attempt/Ideation. *Addiction Research & Theory*, 5, 451–472. doi: 10.3109/16066359709004360

Donovan, J.E., Jessor, R., & Costa, F.M. (1991). Adolescent health behavior and conventionality-unconventionality: an extension of problem-behavior theory. *Health Psychology*, 10, 52–61.

- Dube, S.R., Anda, R.F., Felitti, V.J., Chapman, D.P., Williamson, D.F., & Giles, W.H. (2001). Childhood abuse, household dysfunction, and the risk of attempted suicide throughout the life span. *JAMA*, 286(24), 3089–3096.
- Dube, S.R., Anda, R.F., Felitti, V.J., Croft, J.B., Edwards, V.J., & Giles, W.H. (2001). Growing up with parental alcohol abuse: exposure to childhood abuse, neglect, and household dysfunction. *Child Abuse & Neglect*, 25(12), 1627–1640.
- Esposito-Smythers, C., & Spirito, A. (2004). Adolescent substance use and suicidal behavior: a review with implications for treatment research. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 28(s1), 77S–88S.
- Evans, E., Hawton, K., & Rodham, K. (2004). Factors associated with suicidal phenomena in adolescents: a systematic review of population-based studies. *Clinical Psychology Review*, 24, 957–979. doi: 10.2105/ajph.81.7.870
- Fergusson, D.M., & Lynskey, M.T. (1995). Childhood circumstances, adolescent adjustment, and suicide attempts in a New Zealand birth cohort. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 34(5), 612–622.
- Grossman, D.C., Milligan, B.C., & Deyo, R.A. (1991). Risk factors for suicide attempts among Navajo adolescents. *Am J Public Health*, 81(7), 870–874. doi: 10.2105/ajph.81.7.870
- Grøholt, B., Ekeberg, B., Wichstrøm, L., & Haldorsen, T. (2000). Young suicide attempters: a comparison between a clinical and an epidemiological sample. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39(7), 868–875.
- Grøholt, B., Ekeberg, Ø., Wichstrøm, L., & Haldorsen, T. (1997). Youth Suicide in Norway, 1990–1992: A Comparison between Children and Adolescents Completing Suicide and Age- and Gender-Matched Controls. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 27(3), 250–263.
- Hjelmeland, H. (1996). Repetition of parasuicide: a predictive study. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 26(4), 395–404.
- Hjelmeland, H., & Bjerke, T. (1996). Parasuicide in the county of Sør-Trøndelag, Norway. General epidemiology and psychological factors. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 31, 272–283.
- Horverak, Ø., & Bye, E.K. (2007). Det norske drikkemønsteret. En studie basert på intervjudata fra 1973 til 2004. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Hufford, M.R. (2001). Alcohol and suicidal behavior. *Clinical Psychology Review*, 21(5), 797–811.
- Isometsä, E.T. (2001). Psychological autopsy studies – a review. *European psychiatry*, 16(7), 379–38n
- Johannessen, H.A., Dieserud, G., De Leo, D., Claussen, B., & Zahl, P.-H. (2011). Chain of care for patients who have attempted suicide: a follow-up study from Baerum, Norway. *BMC Public Health*, 11(1), 81.
- Johnson, J.L., & Leff, M. (1999). Children of Substance Abusers: Overview of Research Findings. *Pediatrics*, 103(5), 1085–1099. doi: 10.1542/peds.103.5.S1.1085
- Kizza, D., Hjelmeland, H., Kinyanda, E., & Knizek, B.L. (2012). Alcohol and suicide in postconflict Northern Uganda: A qualitative psychological autopsy study. *Crisis: The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention*, 33(2), 95.
- Lamis, D.A., & Malone, P.S. (2012). Alcohol use and suicidal behaviors among adults: a synthesis and theoretical model. *Suicidology online*, 3, 4–23.
- Landheim, A.S., Bakken, K., & Vaglum, P. (2006). What characterizes substance abusers who commit suicide attempts? Factors related to Axis I disorders and patterns of substance use disorders. *European Addiction Research*, 12(2), 102–108.
- Leonard, K. (2001). Domestic violence and alcohol: what is known and what do we need to know to encourage environmental interventions? *Journal of Substance Use*, 6, 235–247.
- Nordentoft, M. (2007). Prevention of suicide and attempted suicide in Denmark. *Danish Medical Bulletin*, 54(2), 306–369.
- Nordrum, I., Eide, T.J., & Jørgensen, L. (2000). Alcohol in a series of medico-legally autopsied deaths in northern Norway 1973–1992. *Forensic science international*, 110(2), 127–137.
- Pirkola, S.P., Suominen, K., & Isometsä, E.T. (2004). Suicide in alcohol-dependent individuals. *CNS drugs*, 18(7), 423–436.
- Retterstøl, N., Ekeberg, Ø., & Mehlum, L. (2002). Selvmord: et personlig og samfunnsmessig problem. Gyldendal akademisk.
- Rossow, I. (2000). Suicide, violence and child abuse – a review of the impact of alcohol consumption on social problems. *Contemporary Drug Problems*, 27, 397–433.
- Rossow, I., Moan, I.S., & Natvig, H. (2009). Nære pårørende av alkoholmisbrukere – hvor mange er de og hvordan berøres de? SIRUS rapport. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Rossow, I., & Wichstrøm, L. (1994). Parasuicide and use of intoxicants among Norwegian adolescents. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 24, 174–183.
- Rossow, I., Ystgaard, M., Hawton, K., Madge, N., van Heeringen, K., de Wilde, E.J., Morey, C. (2007). Cross-national comparisons of the association between alcohol consumption and deliberate self-harm in adolescents. *Suicide & Life-Threatening Behavior*, 37(6), 605–615.
- Roy, A., & Janal, M.N. (2007). Risk Factors for Suicide Attempts Among Alcohol Dependent Patients. *Archives of Suicide Research*, 11(2), 211–217. doi: 10.1080/13811110701250150
- Schneider, B. (2009). Substance use disorders and risk for completed suicide. *Archives of Suicide Research*, 13(4), 303–316.
- Sher, L. (2006). Risk and protective factors for suicide in patients with alcoholism. *The Scientific World Journal*, 6, 1405–1411.
- Skarbo, T., Rosenvinge, J.H., & Holte, A. (2006). Alcohol problems, mental disorder and mental health among suicide attempters 5–9 years after treatment by child and adolescent outpatient psychiatry. *Nordic journal of psychiatry*, 60(5), 351–358.
- Skog, O.-J. (1991). Alcohol and suicide – Durkheim revisited. *Acta Sociologica*, 34.
- Skurtveit, S., Christophersen, A.S., Grung, M., & Mørland, J. (2002). Increased mortality among pre-viously apprehended drunken and drugged drivers. *Drug and Alcohol Dependence*, 68(2), 143–150.
- Smith, G.S., Branas, C.C., & Miller, T.R. (1999). Fatal nontraffic injuries involving alcohol: a metaanalysis. *Annals of emergency medicine*, 33(6), 659–668.
- Stack, S. (2000). Suicide: A 15-Year Review of the Sociological Literature Part I: Cultural and Economic Factors. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 30, 145–162.
- Søgaard Nielsen, A., Bille-Brahe, U., Hjelmeland, H., Jensen, B., Ostamo, A.I., Salander-Renberg, E., & Waserman, D. (1996). Alcohol problems among suicide attempters in the Nordic countries. *Crisis: The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention*, 17(4), 157–166.
- Thoresen, S., & Mehlum, L. (2004). Risk Factors for Fatal Accidents and Suicides in Peacekeepers – Is There an Overlap? *Military medicine*, 169(12), 988–993.
- Vijayakumar, L., Kumar, M.S., & Vijayakumar, V. (2011). Substance use and suicide. *Current Opinion in Psychiatry*, 24(3), 197–202.
- Wilcox, H. C., Conner, K.R., & Caine, E.D. (2004). Association of alcohol and drug use disorders and completed suicide: an empirical review of cohort studies. *Drug and Alcohol Dependence*, 76(Suppl 1), 11–19.
- Windle, M., & Searles, J.S. (Eds.). (1990). *Children of alcoholics. Critical perspectives*. New York: Guilford Press.
- Yoshimasu, K., Kiyohara, C., & Miyashita, K. (2008). Suicidal risk factors and completed suicide: meta-analyses based on psychological autopsy studies. *Environmental health and preventive medicine*, 13, 243–256.